

Югозападен университет „Неофит Рилски”

СТАНОВИЩЕ

На член на научно жури в конкурс за защита на дисертационен труд

на Гергана Иванова Асенова

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ Област

на висше образование 2. Хуманитарни науки; Професионално

направление: 2.1. Филология; Научна специалност „История на

българската литература“ (Възрожденска литература)

I. Обобщени данни за дисертацията

Представеният дисертационен труд „Идеята за родното в учебникарската литература от 60-те години на XIX век до Първата световна война“ е в обем от 235 стр. и се състои от увод, три глави, заключение и библиография, състояща се от изворов материал и вторични източници. Последователно е разкрито значението на родното в учебната книжнина и в представите на българите във времето преди Освобождението и в следосвобожденската епоха. Основната теза на авторката е, че в следствие на промяна в мисленето на българите и на политическата ситуация в двата периода родното „поетапно“ се възприема от „безсъзнателно към съзнателно, от колективното към личното“. На основата на потенциала на определени образи на родното, които са налични още в книжнината на Късното възраждане, през следосвобожденския период се изковават „теоретични учебни конструкти“ за българския език, история, родина, майката и др. Те спомагат за процеса на формиране на националната идентичност, присъщ най-вече за следосвобожденския период. Дисертацията си поставя за цел да изясни как семената на романтичния национализъм, впрегнати основно чрез литературните и историческите теми в учебния материал, допринасят за втвърдяването на основните митове в нашата литературна история.

II. Оценка на научните и на практическите резултати и приноси на представената за участие в конкурса дисертация

За да докаже тезата си, докторантката впряга в научния анализ богат изворов материал, диференциран както жанрово (поезия и проза), така типологически (на съчинения, буквари, читанки, христоматии, учебници по различни предмети). Методически тя прилага литературноисторическите и компаративните методи, а теоретически стъпва на теориите на Ян Асман за начина, по който чрез учебната книжнина се създава колективната памет. При анализа на процесите на усложняване и типологично многообразие на представата за родното са приложени адекватни научни постановки на учени като Николай Аретов, Десислава Лилова, Елена Азманова-Рударска, Елена Тачева, Вера Бонева и мнозина други. Работата е написана на добър научен език с леко приповдигнат емоционален стил на места.

От първата към последната глава дисертацията става по-ясна като замисъл и умелост на писането. Докато в първа и втора глава авторката задъхано се опитва да подреди и конципира огромния брой автори, в третата глава „Формиране на образната символика“ се достига до аналитичните обобщения, който са най-приносни за настоящия труд. В първа глава научаваме за разликите в репрезентирането на родното в двата периода. Преди Освобождението то е дисперсно, откриващо се в като грижа за езика, историята, фолклора, дома в разнолики съчинения и учебни книги. В следосвободенския период родното е застъпено последователно във всяка степен от образователния процес на българското училище. То участва при описването на социални и културни явления, присъщи за епохата на националното строителство – социалните неравенства, народничеството, ролята на грамотността, на труда и морала.

Втора глава представя „галерия от образи“ на български учители и будители с техния принос за „моделирането на учебната книжнина“. Фокусирането на вниманието върху два учебникарски конструкта в трета глава – образите на Кирил и Методий и образът на Паисий Хилендарски, е особен принос за работата, главно в частта за Солунските братя.

III. Критични бележки и препоръки

Като слабост на работата може да бъде отбелязано по-слабото контекстуализиране на материала в предосвободенския период. Наличието на официални османски решения за учебния процес, османската цензура, както и влиянието от гръцката и сръбска учебна и стремежа за „родна“ книжнина е

слабо застъпено. Друга слабост на работата е небалансираният обем на определени части спрямо други. Можело е да се намали биографичният товар на подглавите във втората част за сметка на наблюдения върху по-слабо известните учебни книги на Иван Дорев, Тодор Влайков или Драган Манчов. Забелязва се повторителност на пасажи, особено свързани с Паисиевата история. Работата би спечелила от едно по-добро осмисляне на структурата на текста. Могат да се отделят литературните образци от историческите разкази и от географските данни и начините, за да стане по-ясно как във всеки тип разкази се осмисля „родното“ в следосвобожденския период.

IV. Заключение

Въпреки отбелязаните слабости и въз основа на цялостно прокараната теза за значението на родното и конструирането на образите, които го репрезентират в учебната книжнина, гласувам положително за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Гергана Иванова Асенова.

Дата: 14.03.2026 г.

доц. д-р Надежда Александрова

Southwestern University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad, Bulgaria

POSITION

About the doctoral thesis of Gergana Ivanova Asenova

on the call for granting of the educational and scientific doctoral degree in Area of High Education 2. Humanities; Professional field 2.1. Philology, Bulgarian literature (Literature of the Bulgarian Revival)

I. Main information about the doctoral thesis

The doctoral thesis at question “The Idea of the Native in Textbook Literature from the 1860s to the First World War comprises of 235 pages and consists of introduction, three chapters, conclusion and bibliography, divided into primary sources and secondary literature. The meaning of the native is gradually revealed in the schoolbooks of the time prior to Bulgarian Liberation from the Ottoman rule and in the post-imperial period. The author’s main thesis statement is that as a consequence of the transformation of the mentality of the Bulgarians alongside with the change of their political status the native “stage by stage” was perceived “at first unconsciously and collectively and then consciously and individually”. On the basis of the potential of the images of the native during the Late Revival period the next period builds “theoretical scholarly constructs” on topics such as the Bulgarian language, history, fatherland, motherhood, etc. They contribute to the process of national identity formation, which is predominant in the post-imperial period. The doctoral thesis aims at displaying how the grains of romantic nationalism are planted locally by means of Bulgarian literary and historical excerpts in the school books, and how they contribute to the myth-making process of Bulgarian literary history.

II. Estimation of the scientific and practical results and contributions of the doctoral thesis

The author of the doctoral thesis entails rich corpus of primary sources in order to fulfil her aim. It is diversified by genre (poetry and prose) and typologically (as writings, primers, reading books, collections, textbooks on different subjects). She uses mainly the methods of literary historical analysis and comparative analysis. In terms of theory, she applies Jan Assman’s exploration of scholarly literature as means for the construction of collective memory. The

secondary sources based on the works of Nikolay Aretov, Dessislava Lilova, Elena Azmanova-Rudarska, Elena Tacheva, Vera Boneva and others are applied to deepen the analysis and to shed light onto the diversification of the types of textbook literature. The doctoral thesis follows the academic stylistic standards, however at times the emotional reaction of the author hamper objectivity in the course of the analysis.

From the first to the last chapter of the doctoral thesis the sense clears up and the writing style gets better. While the first and the second chapters are struggling with encompassing the large number of authors of school books, the third chapter is more balanced and reaches higher level of assumptions and conclusions that add novelty to the subject at question. In the first chapter we learn about the differences in the representation of the national in the two periods. Before the Liberation from the Ottoman rule it is dispersed into different kinds of literature, and displays the care of the writers towards Bulgarian language history, folklore, domesticity. In the period of the nation-state that comes after the native is represented at every level of education in Bulgarian school program. The “native” topic is intertwined with social and cultural events that are experienced for the first time by the Bulgarians, especially in terms of social inequalities, domestic discourses, levels of literacy and access to education, moral values and proneness to labor. The second chapter displays “a gallery of images” of Bulgarian educators and enlighteners and their specific contribution in the process of “modeling of the scholarly literature”. The emphasis upon two case studies at the end of the third chapter – those on Cyril and Methodiy and on Paisiy Hilendarski, especially the former one, are of great value to the explanation of the way the “scholarly constructs” function in the national-state period.

III. Critical comments and recommendations

One of the weaknesses of the doctoral thesis is the lack of contextualization of the Bulgarian situation within a larger Ottoman realm of legal acts and censorship, as well as the lack of references to Greek or Serbian school books which have influenced the Bulgarians during the Revival Period. Another critical comment is related to the incoherence of the thesis in which some subchapters are much larger than others. The biographical parts could have been shorter to provide much more space for analyses, especially in the subchapters about Dragan Manchov, Ivan Dorev and Todor Vlaykov. The recommendation is to avoid repetitiveness in some fragments, especially related to Paisiy Hilendarski and his “Slavonic-Bulgarian History”. The doctoral thesis can benefit from the principle of

division of the analyzed texts into literary, historical and geographical. In this way, the conceptualization of the “native” will become more evident to the readers.

IV. Conclusion

Despite the weaknesses and on the basis of the general thesis that is diligently followed from the beginning to the end of the thesis, I vote in favor of granting Gergana Ivanova Asenova the educational and scientific doctoral degree.

Date: 14.03.2026 г.

Associate-professor Nadezhda Alexandrova